

EGY KEDVES KRÚDY-VALLOMÁS

Nemrégiben baráti szívességből egy lila tintával, nagyon apró betűs írással jegyzett, megtépett és elnyűtt kéziratos lap került az asztalomra, a könnyen felismerhető sorok Krúdy Gyula kezétől valók. A 185 × 139 mm-es, megviselt cédulán 35 sűrűn írt, alig javított sor található.

A harmadik személyben fogalmazott mondatokban maga Krúdy vall a *Bukfenc* című kisregényéről, amely könyvformában 1918 elején jelent meg a Kultúra Könyvkiadó Rt. Regénytárának Magyar Sorozata első köteteként. Szántó Lajos kedves borítójával és jelentéktelen illusztrációival.

A kéziratos lapon olvasható önjellemzés nyilvánvalóan a kiadó felkérésére született, hiszen a Kultúra-könyvek utolsó lapjain általában az ugyanitt megjelenendő egyéb kiadványokat ismertetik. A szöveg valamely itteni kiadású kötet hátsó lapjain feltehetően nyomtatásban is megtalálható, az újdonság csupán annyi, hogy mindez ezúttal bizonyíthatóan az írótól magától származik. Krúdy nem szűkölködött az üzleti jellegből fakadó, felsőfokú jelzőkben, de valószínűleg feltárja a regényke „életkörnyezetét”, szellemi és epikai forrásait.

Már befejezett műről írta Krúdy az alábbiakat, a *Bukfenc* először a Magyar Színházban jelent meg folytatásokban, 1917. október 15-e és november 11-e között, ezután lett a Kultúránál indított sorozat első kötete. Sikerét jelzi, hogy még 1918 végén napvilágot lát második kiadása is, a sorozat új köteteként. De ebben a második változatban a regényke új előhangot és a végén három új fejezetet kap, közben a történet ihlető életváltozata folytatódott tovább. Még ugyanebben az évben és ebben a sorban jelenik meg a *Napraforgó* Pólya Tibor által díszített kiadása is (a Virradatban folytatásosan megjelent regényt Krúdy a lapszerkesztőhöz, Szakács Sándorhoz írt, és a lapban közreadott levelében — „Mit írok a Virradatnak?” — mutatja be). Két kiadást ért meg a Kultúránál 1918-ban ez a regényke is.

Krúdy 1917-tel zárja első „nagy korszakát”. A *vörös postakocsi*, a *Szindbád*-novellák az *Aranykéz-utcai szép napok*, a *Francia kastély* és az *Őszi utazások* időszaka ér véget itt, az ekkor írt más elbeszélések zöme a *Tótágas* kötetbe (1919) kerül. Ezután az író a „sarkító irodalomtörténet” megfogalmazása szerint egy „átmeneti korszakba”, és a „pesti regényekkel” a „dekadencia lejtőjére” kerül. Az átmeneti művek (*Az útitárs*, *Az aranyidő*, az *N. N.* szinte-csak „feduzzasztott Szindbád-novelláknak tekinthetők”), a pestiekkal (*Bukfenc*, *Asszony-ságok díja*, *Nagy kópé*, *Hét Bagoly*, *Boldogult úrfikoromban*) kezdődik új témasora, az írói élményanyagot a két forradalom kora aztán jelentősen kiszélesíti, megváltoztatja a művek hangulatát és szellemét.

De ezekben az „átmeneti regényekben” bizony „már nem az első Szindbád-sorozat szelíd álomszerűsége, hanem nyomasztó, szörnyű álom” jelentkezik, és „ha van beteges remekmű, Krúdy pesti regényei ilyenek” — írja Perkátai László, és ismétlik a téma örökösei. És ezek szerint a *Bukfenc* a beteges remekművek közé tartozik.

De ha az alább következő önvallomás hatása alatt kissé eltűnődünk azon, mi történt az író életében a kritikus időszak alatt (az eseményekre a regény és a regény jellemzésére szolgáló kézirat félreérthetetlenül utal), akkor közelebb kerülhetünk ehhez a szellemi, hangulati és valóságos életműlőhöz, a „válsághoz”, amit a *Bukfenc* feltár és jellemez. Megismerhetjük a történetet életes indítékait.

Az író első házassága már régebben felborult, Krúdy maga szállodákban lakik. Leginkább a Royal-szállóban, ahol gyengéd szálak fűzik a tulajdonosnőhöz, Várady Gyulánéhoz is. A szeme előtt érik nővé itt az asszony első házasságából származó leánya, az írónál 21 évvel fiatalabb Várady (Rózsa) Zsuzsa; Krúdy és a gyereklány pajkos barátságában meglepő szerelem lombosodik. Mindkettejük számára meglepő, és mindkettejük előtt ismert a Vörösmarty — Laura analógia is.

A Déli Hírlap 1918-as évfolyamában közölt *Az útitárs* ajánlása („Zs-nak”) már nyíltan jelzi a regény indítékait, amelyek a korábbi *Bukfenc* esetében még csak kibogozhatók. *Az útitárs* Kisörsön, Váradyék balatoni nyaralótársaságában született, itt lett nyilvánvalóvá a Zsuzsához fűződő szerelem is. A lány anyjával óhatatlanul esedékes szakítást az író Margitszigetre költözése jelzi, és 1918 nyárutóján már Krúdy mellé költözik Zsuzsa is. Ami Adynál csak meglepő költői fogás (*Megölelném a lányod*), az Krúdynál bekövetkezett.

Zsuzsa a kínos válóper után csak 1919-ben lett hivatalosan is Krúdyné. A legkedvesebb feleség és a legkedvesebb gyerek (ő is Zsuzsa) édesanyja utóbb.

De Várady Zsuzsa az 1917 után írt Krúdy-művek ihletője és jó-részt modellje is. Így a *Bukfenc* Gyöngyvirágja, aki elérgette a célzást, mely szerint „fiatal nő csak öregebb férfiak mellett lelheti meg életboldogságát”, és elnyerhette „a legnemesebb szívet, az író szívét”. Akkor, amikor az író már „az ötvenedik esztendő ecetfa virágos, tágas égboltozatú mezsgyéjén ballagott”.

Krúdy impresszionizmusának ez a szerelem új forrása lett: a kislány virágos tavaszának és az író megkezdett őszenek bánatos összecsengései. A *Bukfenc* 12 fejezete az esztendő hónapjaira utal. Az esztendőre, amelyben „az őszt hosszú volt, mint egy fénylő, vörös női hajsza”, és amelynek végén Gyöngyvirág úgy érzi, hogy „születése óta ismeri és szereti Don Kihótét, az ifjúságot, a regényt...” Mindazt tehát, amit Zsuzsa számára Krúdy maga jelenthetett, az életben megvalósuló regény fejezetei. Amikor Gyöngyvirág „kezével

Don Kihóte karjába kapaszkodott, mint a gyermeki engedelmesség”, amikor már a „férfiú Gyöngyömnek nevezte a nőcskét, míg az Kisapámnak szólította a férjét”, és „könnyes, megelégedett arccal eltávoztak” a zajongó élet hőseitől, a valóságban a sziget telébe, majd a tavasz rügyező ágai alá.

De az utóbbi két idézet már a későbbben írt kiegészítő fejezetekből való, amelyek által „a mű hangulati egységét kerekébbé és meggyőzőbbé” formálta Krúdy (Kozocsa Sándor). A betejlesülés szelíd hangja ez inkább, amit az író csak utólag fűzhetett a történethez, hiszen utóbb élhette mindazt át, ami az ily módon teljesedő regénybe átszellemült.

Az alábbi kézirat turbékoló sorai nem is az olvasó érdeklődését hivatottak felkelteni a megjelenendő regényke iránt: minden mondat Zsuzsáért szól, őróla álmodik. A mű indítékainak önjellemző feltárása mellett ezért érdemli meg ez a kis papírlap, hogy szó szerint közöljük minden mondatát. Amelyekben *A merengőhöz*t fogalmazó költő férfias és végzetes félelme borzong fel ismét. Ezúttal egy impresszív regényköltő vallomásos cetlijén.

Bukfenc

Krúdy Gyula regénye.

Ára...

A *Bukfenc* az író legszenzációsabb regénye. Egy fiatal lány története, aki nagyanyja házában nő fel. Az öregasszonynak híres háza van a Kecskeméti-utcában, ahol Pest legelőkelőbb gavalérjai fordulnak meg. Elegáns urak, akik nem vetik meg a jókedvet és a könnyű vérű nőket. Dal, vidámság, rózsaszínű bűn és andalgó zene hangzik a házban, amíg a gyermek egy padlás-szobában nevelkedik. Megható módon írja le Krúdy Gyula könnybe mártott tolla a gyermek szenvedéseit, álmatlan éjszakáit, gondolatait. A maga nemében páratlan a vidámság tanyájának lefestése, ahol a pesti jókedvű és gyöngé erkölcsű asszonyok, leányok élnek lepke-óráikat. És mégis mindvégig nemes, tiszta erkölcsű a könyv minden lapja, mert az ártatlan ifjúság diadalmát, a szellem mindenhatóságát, az életnek ifjakkal szemben való igazságosságát bizonyítja. Krúdy maga is azt írja könyvéről, hogy az „ifjúság himnusza”.

És a regény további lapjain, amikor színiiskolába kerül *Gyöngyvirág*, a Bukfenc hősnője és megismerkedik a furcsa,

félig züllött férfiakkal és nőekkel, akik az életet farsangi bálnak képzelik és maskarában, hazug világításban látják önmagukat: a mámor csillogó könnycseppe jelzi Gyöngyvirág útját. A bolondos álarcosok, a színészek és színésznők között Gyöngyvirág oly ártatlanul halad át, mint egy panorámás vásáron.

Regényirodalmunkban példátlan a regény harmadik része, amely Gyöngyvirág férjhez meneteletét tárgyalja. Az író gyönyörűen bizonyítja tantételét, hogy fiatal nő csak öregebb férfiak mellett lelheti meg életboldogságát.

Senki sem tudja letenni a Bukfencet, amíg végig nem olvasta. Modern és megható erkölcsű és igaz. A legkényesebb jelenetek háttérében is ott dobog a legnemesebb szív — az író szíve.

Krúdy Gyula legközelebbi új regénye ugyancsak nálunk jelenik meg. Címe: *Napraforgó*.

Úgy tűnik, élet és mű kettősségében lehetne tovább elemezni az „üzleti szöveg” minden mondatát. De ez talán már inkább a figyelmes olvasóra tartozik: játsszék tovább maga.

Közli és kommentálja: BODRI FERENC

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ (?) KÉT ISMERETLEN BÍRÁLATA BABITS DANTE-FORDÍTÁSÁRÓL

Kosztolányi Dezső 1912 novemberében a Világ című napilap levélpapírján a következő levelet intézte Babits Mihályhoz: „Kedves jó barátom, kérek, küldesd el a címemre (I. Fehérvári út 15/a V. 12.) gyönyörű Dante könyvedet, mint bírálati példányt. Én nem mint sajtó példányt küldtem el a könyvem, de igazán boldoggá tennél, hogyha írnál róla a Nyugatban. (Ha inyedre van a sujet). Olvasd el egy este, s legalább levélben közöld az impresszióid. Őlel régi híved Kosztolányi Dezső.” (*Babits—Juhász—Kosztolányi levelezése*; Bp., 1959. Akadémiai Kiadó; sajtó alá rendezte Belia György). Babits válaszelevele — ha volt ilyen — nem maradt fent; Kosztolányinak *A pokol* fordításáról nem jelent meg névvel jegyzett bírálata, a legteljesebb Babits-bibliográfia (dr. Gottesmann Dóra munkája, Kardos Pál *Babits Mihály* című művének függelékében. Bp., 1972. Gondolat) sem tud róla.